

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

1. Поняття про складне речення

Складне речення – це синтаксична одиниця вищого порівняно з простим реченням порядку. Компоненти складного речення не мають головної властивості речення як комунікативної одиниці – **сміслової закінченості**.

Складне речення характеризується такими особливостями:

- 1) до його структури входить кілька конструктивно викінчених одиниць;
- 2) співвідношення між елементами складного речення характеризується власними закономірностями;
- 3) поєднування частин має регулярні засоби реалізації (сполучники, сполучні слова, співвідносні слова та ін.);
- 4) виступає комунікативно цілісною одиницею;
- 5) його значення не становить просту сумарність значень його компонентів.

Отже, **складне речення** – це синтаксична конструкція, що утворюється поєднанням декількох (як мінімум двох) речень-частин на основі сполучних зв'язків сурядності та підрядності або нульового засобу сполучного зв'язку – безсполучниковості.

Оскільки в складному реченні є кілька предикативних частин, то воно є **поліпредикативним** і саме за цією ознакою воно протиставляється простому реченню як **монопредикативній** одиниці.

Основними ознаками складного речення виступають:

- 1) ціліснооформленість його інтонаційного малюнку,
- 2) поліпредикативність (не поліпредикація),
- 3) сполучниковий / безсполучниковий спосіб зв'язку,
- 4) смислова завершеність,
- 5) комунікативна достатність.

2. Основні різновиди складного речення

До основних засобів зв'язку предикативних частин складного речення належать **інтонація та сполучні засоби**:

- **сполучники** (*і, а, але, проте, хоч, щоб* тощо),
- **сполучні слова** (*хто, що, який, чий, де, коли* та ін.),
- **співвідносні слова** (*той, такий* тощо).

Інтонація виступає універсальним засобом зв'язку, тобто будь-яке складне речення характеризується інтонаційною закінченістю. В реченнях без сполучних засобів роль інтонації особливо зростає та саме їй належить пріоритет.

У складному реченні протиставлення сурядності та підрядності є визначальним.

Так, на основі сурядного зв'язку виникають **складносурядні речення**, складові компоненти яких виступають як граматично рівноправні.

На основі ж підрядного зв'язку постають **складнопідрядні речення**, складники яких є нерівноправними в граматичному плані: один з них є **головним** і відносно незалежним, а **другий підпорядковується** йому спеціальними граматичними засобами.

Наявність сполучних засобів зв'язку та інтонації чи тільки інтонації зумовлює поділ складних речень на дві великі групи:

1) складні речення зі сполучниковим зв'язком: *І несли ми сили наші, щоб звалити гніт віків* (П. Грабовський). *Коротка та літня нічка була, і сон був короткий* (Леся Українка);

2) складні речення із безсполучниковим зв'язком: *Розбився вал, утихла буря – більш валів не стало* (Леся Українка). *У товаристві лад – усяк тому радіє* (Л. Глібов).

3. Статус складних речень ускладненого типу

Якщо складне речення включає три або більше предикативні частини, то воно стає **ускладненим**. У визначенні його статусу необхідно брати до уваги синтаксичний критерій як провідний, оскільки кількісний критерій не відбиває сутності самого речення. Усталений термін “складне речення із сурядністю та підрядністю” констатує наявність сурядності та підрядності.

У реченні завжди є визначальним синтаксичний зв'язок. За цією ознакою і слід визначати різновид ускладненого речення: **складносурядні речення**, **ускладнені підрядністю**, або **складнопідрядні речення**, **ускладнені сурядністю**: *Сонце вже заходило, і гори востаннє засвітилися легким ажурним золотом, немов були зіткані з багряних суцвіть* (О. Гончар); *Треба завжди говорити те, що думаєш, але не завжди все* (Л. Сухоруков).